

J. R. T. Tolkien

Autor: Dwight Longenecker

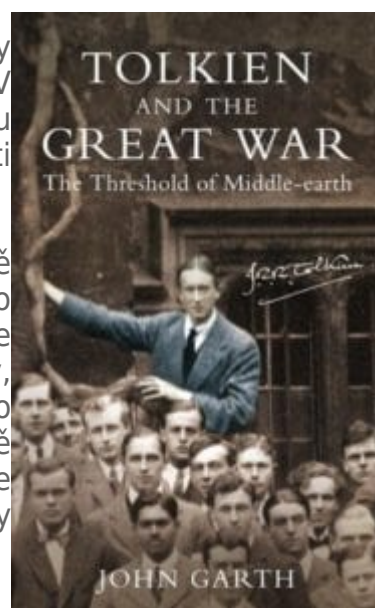
Z hrůz jatek na řece Sommě vyšel neduživý badatel, který přetavil tragédii zákopů v překvapivý literární triumf století. I přes pohrdání akademiků zůstává Tolkienovo mistrovské dílo oslavováno jako nejoblíbenější knížka 20. století a on sám jako spisovatel století.

Ve své významné studii *Tolkien and the Great War* (Tolkien a Velká válka) John Garth hledá kořeny Tolkienova díla v jeho zážitcích z 1. světové války. V recenzi Garthovy knihy pro časopis *Religion and Literature* Terrence Neal Brown vystopoval zrod Tolkienových literárních, náboženských a morálních vizí k rozhovorům skupiny jeho kamarádů ze školy, kteří si říkali „Čajový klub, Barrowianská společnost“ (T.C.B.S – pojmenovaný podle jejich shromaždiště v Barrow Stores, pozn. DP). Literární klub na Škole krále Edwarda v Birminghamu – nikoliv nepodobný „Inkoustatům“ (Inklings) – kde se u čaje debatovalo o literatuře, náboženství a životě, tvořili spolu s Tolkienem Christopher Wiseman, G. B. Smith a Rob Gilson.

Podle idealisty Smitha „čtveřice uměleckou tvorbou zanechá svět v lepším stavu, než v jakém jej našla.“ Jejich posláním bylo znovu zažehnout v lidských srdcích plamen zdravého rozumu, čistoty a lásky ke skutečné a pravé krásě.“ Všem čtyřem mladíkům s rozzářenými očima ale zkřížila cestu brutální válečná realita. Smith s Gilsonem zahynuli na Sommě, Wiseman přežil námořní bitvu u Jutska a Tolkiena, který na Sommě onemocněl zákopovou horečkou, poslali zotavit se domů.

Z této zkušenosti s válkou na vlastní kůži vytvořil Tolkien základy a obsah fantastického světa prodchnutého živoucím realismem. V eseji o pohádkových příbězích Tolkien poznamenal: „Skutečnou chuť k fantastickým příběhům u mě probudila v rozpuku mužnosti filologie a k dospělosti popohnala válka.“

C. S. Lewis – sám raněn na Sommě – v Tolkienově díle bezpečně poznal válečné výjevy. V recenzi *Dvou věží a Návratu krále* pro *Time and Tide* z roku 1955 Lewis napsal: „Tato válka se velice podobá té, kterou poznala má generace. Nic nechybí: nekonečný, neznatelný pohyb a hrozivé ticho fronty, kdy už ‚je všechno připraveno‘. Prchající civilisté, živá a hluboká přátelství, podivně radostné výjevy na nejasně zoufalém pozadí ... proto můžeme (spolu s trpaslíkem Gimlim) o jeho válečných pasážích říct. ‚Tady je dobrá skála. Tahle země má tuhé kosti.‘“ [1]

Realismus velkých bitev Pána prstenů vychází z Tolkienových

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

válečných zážitků – stejně jako klíčové přátelství celého příběhu. **John Garth: Tolkien a Velká válka**
Skutečným hrdinou knihy je Samvěd Křepelka, který byl podle Tolkienova soukromého dopisu inspirován důstojnickými sluhy – pobočníky z řad mužů dělnické vrstvy. Se svou typickou skromností Tolkien napsal: „Můj Samvěd Křepelka je skutečně obrazem anglického vojáka: vojínů a sluhů, které jsem poznal ve válce roku 1914 a kterým jsem nesahal ani po kotníky.“

Na rozdíl od tolika jeho současníků však válka Tolkiena nezlomila. Stala se mu zkouškou ohněm, z níž vykoval mistrovské dílo plné naděje a hrdinství, prozřetelnosti a ochrany, odhodlání a víry. Z osobních zkušeností dospívá Tolkien k obecnému poznání, že život sám je velkou bitvou a hrdinským posláním, které se před námi předestírá.

Vzdálen jakékoliv interpretaci příběhu coby alegorie o atomové bombě a Rusku vytvořil Tolkien mytický svět, kde se univerzální stává zvláštním – a protože se „pozvláštňuje“ ve Středozemi, žije i na tomto světě. Ve své recenzi C. S. Lewis píše, že „text samotný nás poučuje o věčnosti Sauronovy podstaty; válka o Prsten je jen jednou z tisíce proti němu vedených válek. Pokaždé bychom se ale měli bát jeho konečného vítězství... Pokud skutečně chceme slyšet morální poučení příběhu, bylo by to vytržení jak z naivního optimismu, tak beznadějněho pesimismu – k onomu tvrdému, ale přesto nikoliv zoufalému, pohledu na neměnný lidský osud, kterým žily hrdinské epochy.“

Tolkienův pokus proměnit válečné hrůzy na úžasný mýtus uspěl jedině díky jeho katolické perspektivě, která učí, že život sice je boj, ale krása, dobro a pravda nakonec zvítězí. Přenosem válečných zkušeností do velké války o Prsten připomíná autor každé generaci věčnou realitu zla a nutnost neuhýbat z boje za krásu, pravdu a dobro – abychom „v lidských srdcích znovu zažehli plamen zdravého rozumu, čistoty a lásky ke skutečné a pravé kráse.“

Školák Tolkien rozuměl záblesku budoucí slávy ve vizích svého kamaráda. Odpověděl Smithovi, že podle něj on a jeho přátelé „dostali jakousi jiskru“ a že jejich osudem „je zažehnout ve světě nové světlo nebo znovu rozsvítit to staré... a že mají za úkol svědčit o Bohu a kráse dokonce ještě přímočařejším způsobem než by bylo položit život ve velké válce.“

Pán prstenů toto světlo znovu rozsvěcuje – nikoliv romantizací velké války, ale realistickým přístupem k ní. Paradoxně toho Tolkien dosahuje převyprávěním války jako velkolepého mýtu. Lewis vysvětluje, jak mýtus činí obyčejné věci skutečnějšími, nikoliv naopak: „Hodnota mýtu spočívá v tom, že bere známé věci a dodává jim bohatý smysl, dříve skrytý pod ‚závojem každodennosti‘... tím, že přesuneme chléb, zlato, koně, jablko nebo samotnou cestu do mytického prostředí, neustupujeme z reality, ale znovu ji nalzáme.“

Tolkienovo vykoupení Velké války prostřednictvím mýtu mění naše vnímání dějin, protože mění vnímání nás samých. Tolkien je největším spisovatelem 20. století, protože jeho práce mění životy. Jak Lewis prorocky uzavírá v citované recenzi z roku 1955: „Okamžitě si uvědomujeme, co s námi [ta kniha] udělala. Nejsme už úplně stejní.“ Zatímco se s hrdinou

vydáváme na jeho putování, Velká válka stále žije; stejně jako Tolkien s Lewisem jsme její součástí – a když si tuto skutečnost uvědomíme, bude nám jasné, že „rozhodovat můžeme jen o tom, co uděláme s časem, který nám byl dán“, [2] jak v knize říká Gandalf.

Poznámky:

[1] Pán pstenů: Dvě věže, Praha 2001, str. 121.

[2] Společenstvo prstenu, Praha 2001, str. 56

Článek Dwighta Longerneckera *Quickened to Full Life by War: Tolkien's Redemption of the Trenches* vyšel na stránkách *The Imaginative Conservative* 13. listopadu 2014.